
BERICHT VAN DE WERKVLOER

REFLECTIES NAAR AANLEIDING VAN HET ADVIES
TUSSEN FLANEREN EN SCHOFFEREN;
EEN CONSTRUCTIEVE AANPAK VAN HET FENOMEEN HANGJONGEREN

JELLE VAN DER MEER

IN OPDRACHT VAN DE
RAAD VOOR MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

Den Haag, februari 2009

De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) werkt aan nieuwe concepten voor de aanpak van sociale vraagstukken. De raad bestaat uit negen onafhankelijke kroonleden: de heer mr. S. Harchaoui, (voorzitter), de heer prof. mr. J.M. Barendrecht, mevrouw prof. dr. J. van Doorne-Huiskes, de heer prof. dr. P.H.A. Frissen, mevrouw drs. J.G. Manshanden MPA, de heer prof. dr. L.C.P.M. Meijs en de heer prof. dr. M. de Winter. Er zijn momenteel 2 plaatsen vacant. De heer dr. R. Janssens is algemeen secretaris van de Raad.

raad voor maatschappelijke ontwikkeling

Parnassusplein 5
Postbus 16139
2500 BC Den Haag
Tel. 070 340 52 94
Fax 070 340 54 46
rmo@adviesorgaan-rmo.nl
www.adviesorgaan-rmo.nl

Fotografie: Fotolia

© Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling
Den Haag, 2009

Niets in deze uitgave mag worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd, opgeslagen in een data-verwerkend systeem of uitgezonden in enige vorm door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder toestemming van de RMO.

VOORWOORD

In april 2008 kwam de RMO op verzoek van het kabinet met het advies *Tussen flaneren en schofferen. Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren*. Als vervolg hierop organiseerde de Raad eind 2008 en begin 2009 drie internetzessies met lokale ambtenaren en professionals die betrokken zijn bij het jongerenbeleid. Doel was te achterhalen hoe ‘het veld’ aankijkt tegen de analyse en aanbevelingen van het advies. Tegelijkertijd is het een nieuwe vorm van discussie zoeken om daarmee adviezen onder de aandacht te brengen van beleidsmakers en uitvoerders.

Deze publicatie doet verslag van de drie internetzessies. Het geeft inzicht in hoe er op gemeentelijk niveau gedacht wordt over het fenomeen hangjongeren en de aanpak daarvan. Dit ‘bericht van de werkvloer’ is te beschouwen als een aanvulling en commentaar op het RMO-advies.

De deelnemers zijn afkomstig uit veertien gemeenten. Bij de selectie is gezocht naar geografische spreiding en een mix van meer landelijke en stedelijke gemeenten.

De indeling van deze publicatie is eenvoudig. In het eerste deel komen beleidsambtenaren uit de veertien gemeenten aan het woord, in het tweede deel zoomen we in op twee gemeenten (Sittard-Geleen en Tytsjerksteradiel) en vervolgens komen de praktijkmensen aan het woord. Ter afsluiting is er een korte beschouwing.

De internetzessies zijn opgezet met behulp van Synmind, een methode om via het internet meningen te verzamelen (zie www.synmind.com). Voor advies en het werven van de deelnemers heeft de RMO samenwerking gezocht met het LCGW, een beroepsvereniging van ambtenaren en wethouders in het sociale domein, en het Nederlands Jeugdinstituut (Nji).

De auteur van de tekst is Jelle van der Meer (journalist/publicist). Van de zijde van de RMO waren adviseurs Jurriaan Omlo en Marije Kesselring erbij betrokken. De Raad dankt alle deelnemers aan de internetzessies, Synmind, het LCGW en het Nji voor hun inzet en suggesties.

INHOUD

1	<i>BELEIDSMEDEWERKERS: KLOOF TUSSEN THEORIE EN PRAKTIJK</i>	7
2	<i>PROFESSIONALS: PROBEER HET MAAR</i>	19
3	<i>SLOTBESCHOUWING: MAAK EENS EEN PRAATJE</i>	25
	<i>BIJLAGE: DEELNEMERS SESSIES</i>	27
	<i>OVERZICHT VAN UITGEBRACHTE PUBLICATIES</i>	29

1. BELEIDSMEDEWERKERS: KLOOF TUSSEN THEORIE EN PRAKTIJK

Jongeren maken herrie, in stad en vinex-wijk en op het platteland. Dat kan niemand zijn ontgaan, de aandacht in de media hiervoor zorgt voor minstens zoveel lawaai. Gouda, oudejaarsnacht, indrinken en hangplekken hebben het woord 'jongeren' inmiddels synoniem gemaakt voor overlast en ergernis. Zeg 'hangen' en iedereen heeft het plaatje voor ogen. Wie op straat een groep jongens tegenkomt, zet zich schrap.

Het beeld van jongeren is verhard en daarmee ook de aanpak. De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) deed vorig jaar een poging tot nuancering met zijn advies *Tussen flaneren en schofferen*. De ondertitel verwoordt de ambitie: *Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren*. De oorzaken van overlast en escalatie liggen niet alleen bij jongeren, zo stelt de RMO, maar ook bij de omgeving, inclusief bewoners (zie kader).

Het fenomeen hangjongeren

In zijn advies *Tussen flaneren en schofferen* (2008) stelt de RMO dat 'hangjongeren' een divers begrip is. Niet alle hangjongeren zorgen voor problemen. En in geval van problemen ligt de oorzaak niet alleen bij de jongeren, maar is het ook een gevolg van interactie met de sociale en fysieke omgeving. Een harde aanpak van jongeren is daarom niet per se de juiste reactie op overlast. Iedere situatie is anders en vereist analyse. De RMO pleit voor een gecombineerde strategie: **1.** geef jongeren de ruimte én stel grenzen; **2.** stimuleer onderlinge wellevendheid én schep mogelijkheden op te komen voor het eigen belang; **3.** versterk participatie van jongeren (school, werk, sport) én geef ze vrijheid; **4.** straf én steun.

Zie: www.adviesorgaan-rmo.nl

De poging van de RMO om enige grijstinten in de zwart-wit discussie te brengen wordt omarmd door gemeenteambtenaren die lokaal jongerenbeleid maken. Dat blijkt uit een internet sessie die de RMO organiseerde en waaraan op uitnodiging veertien beleidsmedewerkers van evenveel gemeenten meededen. De ambtenaren reageerden op stellingen die gebaseerd waren op de analyse van het RMO-advies.

De analyse van de RMO wordt op hoofdlijnen gedeeld. In de eerste plaats geldt dat voor de correctie van de beeldvorming over jongeren. "Met de meeste jongeren gaat het goed", aldus een van de deelnemers. "Niet ál het hangen

zorgt voor overlast”, zegt een ander. Elkaar ontmoeten is een behoefte en heeft een functie. De negatieve benadering ervan drukt jongeren in de hoek, zowel letterlijk als figuurlijk, en dat stimuleert verzet en hinderlijk gedrag. De omgeving reageert op basis van vooroordelen en dat is boos-negatief of angstig-negerend, en daarmee wordt de kans op escalatie juist vergroot. Geef jongeren de ruimte, zeggen de ambtenaren.

Daarmee sluiten ze ook aan bij een andere hoofdlijn van het RMO-advies, namelijk om interventies niet alleen te richten op jongeren, maar ook op de omgeving: zorg voor inrichting en interactie, zorg dat jongeren participeren. De RMO ziet dit heel ruim, inclusief school en werk; de jeugdambtenaren beperken zich tot de eigen portefeuille: betrek jongeren bij hun buurt, breng ze in gesprek met omwonenden, maak ze actief door goede voorzieningen aan te bieden. Daarbij hoort dat jongeren niet naar de rand van de wijk moeten worden verbannen, in keten en bushokjes, waar ze geïsoleerd hun rotzooi kunnen trappen. Nee, zet ze midden in de buurt. Maak duidelijk aan jongeren dat ze erbij horen. Daarmee bedoelen de beleidsambtenaren niet dat jongeren alles mogen, integendeel. Ruimte geven gaat samen met grenzen stellen en ‘erbij horen’ vereist regels erkennen en rekening houden met anderen. Ook daarin sluiten ze aan bij het RMO-advies: steun én corrigeer.

‘DE THEORIE IS GOED, MAAR HOE VERTALEN WE HET NAAR DE PRAKTIJK?’

Bij al het enthousiasme blijken de lokale beleidsmedewerkers uiteindelijk toch nog een belangrijke kanttekening te plaatsen bij het RMO-advies. Men acht de aanbevelingen zo algemeen geformuleerd dat iedereen er wel iets in kan vinden. Aanbevelingen als: ‘maak niet alleen ruimte maar stel ook grenzen’, ‘combineer softe en harde aanpak’, ‘de publieke ruimte is van iedereen’, ‘geef niet alleen straf maar ook steun’, komen de beleidsmedewerkers bekend voor. De verzuchting die hierop volgt is: ‘de theorie is goed, maar hoe vertalen we het naar de praktijk?’ ‘Hoe kan ik hier concrete problemen in bestaande wijken mee oplossen?’

De lokale beleidsmedewerkers lopen blijkbaar op tegen obstakels. Wat op papier klopt, is niet zo een–twee-drie vertaald. De deelnemende beleidsambtenaren geven niet aan waar precies hun problemen zitten. Maar tussen de regels valt uit de reacties op de in totaal 30 stellingen wel een aantal lastige kwesties te halen.

Hypes en incidentenpolitiek

De RMO waarschuwt in zijn advies voor hype-gedrag. Politici en beleidsmakers laten zich in geval van incidenten vaak verleiden tot snelle interventies. Dat staat een goede analyse in de weg en die is nodig omdat elke situatie een andere is. De groepen hangjongeren verschillen, de interactie met omwonenden ook. Een snelle reactie is meestal een eenzijdig repressieve – de overlast moet de kop in worden gedrukt – en vaak geen blijvende oplossing, waardoor je in een negatieve spiraal kan komen. Aldus de RMO.

‘VOORAL IN KLEINE GEMEENTEN IS DE KANS VRIJ GROOT DAT POLITICI PANIEKVOETBAL SPELEN’

De beleidsambtenaren onderkennen de reflex. “Te vaak wordt een oplossing gezocht voor de korte termijn, in plaats van een structureel antwoord, met alle kans op herhaling en een bevestiging dat hangen een probleem is”, aldus Petra Laman (Nunspeet). Tegelijkertijd ziet men in hoe het werkt en dat het lastig is dit mechanisme te doorbreken. “Lokale politici reageren vaak snel op klachten van burgers (hun kiezers). Deze wil men graag te vriend houden”, zegt Wieny Toren (Tytsjerksteradiel). Een andere deelnemer: “Vooral in kleinere gemeenten waar de politiek aanspreekbaar is, is de kans vrij groot dat politici paniekvoetbal spelen. Op vragen in de raad wordt beloofd actie te ondernemen en de overlast ‘meteen’ de kop in te drukken.” Zoals M. Teunissen (Castricum) het formuleert: “Dit is niet wenselijk, maar wel begrijpelijk.” Soms zelfs ook noodzakelijk, want wat in principe een klein feit is, kan in de politieke werkelijkheid een stuk groter zijn. Mariëlle Roks (Sittard-Geleen): “Sommige incidenten hebben zo veel aandacht van de omwonenden gekregen dat het niet af te doen is met de uitspraak dat het maar een incident was. Dan verlangen de omwonenden dat hun problematiek serieus wordt genomen. Het is de kunst aan dat verlangen te voldoen zonder te vervallen in een onnodig harde aanpak.” In de praktijk hebben politici, in tegenstelling tot wetenschappers, niet altijd de ruimte om te zeggen dat er eerst ‘een goede analyse’ nodig is. De in theorie ‘wenselijke’ aanpak is in werkelijkheid niet de ‘beste’ of meeste bruikbare.

De gedroomde aanpak is natuurlijk de preventieve, waarmee incidenten voorkomen worden of op tijd onderkend, maar dat blijft een (kostbaar) ideaal. Hoewel, in Velsen zijn ze er dicht bij, meldt Paul van der Maden: “We hebben een ‘sluitend’ systeem waardoor we weten wanneer er zaken met een groep jongeren uit de hand dreigen te lopen, zodat we zowel de bestuurlijk als ambtelijk betrokkenen kunnen informeren.”

Uiteindelijk kan ook een opeenstapeling van incidentenpolitiek leiden tot een meer structurele aanpak, zo meldt Aad Denneman uit Wieringermeer: “Soms gebruikt de politiek spierballentaal. Maar langzamerhand komt men erachter dat dit niet echt werkt en gaat men een groeiproces in. In onze gemeente heeft het er uiteindelijk toe geleid dat de gemeenteraad zelf heeft gesproken met jongeren en heeft men ook meer begrepen van de jongeren en hun gedrag.”

Hangen mag – of toch niet?

De beleidsmedewerkers jeugdzaken zijn, zoals gezegd, nadrukkelijk van mening dat hangen bij de jongerencultuur hoort en dat er in de publieke ruimte plaats voor moet zijn. Maar de stelling van de RMO dat ‘het belangrijk is dat Rijk en gemeenten uitdragen dat flaneergedrag van jongeren acceptabel is’, roept ook aarzeling op. Ja, het is belangrijk, want daarmee laat je jongeren zien dat ze erbij horen en houd je burgers voor dat ze jongeren op straat moeten accepteren. Maar flaneren en hangen mag maar tot op zekere hoogte. Schep je geen

‘SYMPATHIEKE ACTIE, MAAR DE MEDIA ZULLEN EEN DERGELIJKE UITSPRAAK WAARSCHIJNLIJK ZEER ONGENUANCEERD OPPAKKEN’

verwarring over de grenzen met zo’n boodschap? Daisy Steba (Nieuwegein): “Sympathieke actie (...) Maar de media zullen een dergelijke uitspraak waarschijnlijk zeer ongenueanceerd oppakken.” Paul van der Maden (Velsen) twijfelt om dezelfde reden: “De boodschap van flaneren en van het beperken van overlast zijn tegengesteld. Dit is lastig voor communicatie.” Een al te positieve houding moet vermeden worden. Astrid Fattor (Teylingen): “Om als gemeente flaneergedrag uit te dragen, vind ik wat ver gaan. Moeten wij dit echt uitdragen of moeten wij aangeven dat jongeren een andere leefstijl hebben waar flaneren onderdeel van uitmaakt en dat hier ruimte voor moet zijn?”

De aanverwante stelling dat ‘buurtwerkers en agenten expliciet moeten uitdragen dat flaneren acceptabel is’ roept eenzelfde aarzeling op. Ja, een positief signaal naar jongeren is heel goed, maar ook glad ijs. Men twijfelt of dit wel een rol is voor agenten en buurtwerkers. Hangen is in de eerste plaats een zaak tussen de jongeren en buurtbewoners. Dan moeten derden, de agenten en buurtwerkers, niet gaan interveniëren door iets uit te gaan dragen.

De aarzelingen bij de lokale beleidsmedewerkers laten zien dat er onzekerheid is (ook zichtbaar in de discussie over het woord ‘hangen’: dat vindt men te negatief, maar het alternatief van de RMO ‘flaneren’ is te zonnig en versluisend). Het klimaat rond hangen zorgt ervoor dat een positieve benadering alleen mogelijk is – op straffe van buiten de orde te worden geplaatst – in combinatie met het stellen van grenzen. In Tytsjerksteradiel is de slogan van een project: ‘Hangen oké, rottigheid nee.’

Ontmoeting

De beleidsambtenaren jeugdzaken zijn het onderling en met de RMO geheel eens dat het belangrijk is dat verschillende groepen mensen elkaar in de publieke ruimte ontmoeten. De termen die hier gebruikt worden, getuigen van hoge verwachtingen en grote idealen: leren samenleven, sociale samenhang, kennismaken, dialoog, begrip. Maar dat is de theorie. Als de stelling concreter wordt: ‘creëer een plek voor ontmoeting’, blijkt dat het in praktijk niet zo makkelijk ligt. Roks (Sittard-Geleen): “Of deze plek zich laat creëren is de vraag.” Van der Maden (Velsen): “Groepen zijn zo onderscheidend bezig, voordat ontmoeting ontstaat moeten er heel wat initiatieven genomen worden om te zorgen dat het zich langdurig voortzet.” Anderen zijn nog sceptischer. Daalhof (Vianen): “Het is een illusie om te denken dat het werkt. Tijdelijk, voor beperkte groepen zal het misschien lukken. Een plek creëren waar verschillende groepen gebruik van maken is al lastig genoeg, laat staan waar ze elkaar ontmoeten.” Probleem is dat sommige groepen elkaar “slecht verdragen”, aldus Steba

‘HET IS EEN ILLUSIE OM TE DENKEN DAT HET WERKT’

(Nieuwegein), zoals tieners en jonge kinderen: “Het resultaat is eenzijdig gebruik van een locatie.” Bovendien willen de groepen vaak lekker bij elkaar zijn en dat is legitiem. Jan Blom (Smallingerland): “Jongeren wensen een eigen plek, met een eigen sfeer. Het is ook belangrijk dat ze die hebben.”

Niettemin klinken er ook optimistischer geluiden, zoals uit Wieringermeer en Tytsjerksteradiel. Denneman: “Ik ken een voorbeeld van een grasveld bij mij in de wijk. Meer dan een speelveld is het niet, maar er is wel voldoende ruimte om naast elkaar te vertoeven. Ouders met peuters, voetballende kinderen en flanerende jeugd.” Toren: “We hebben een club- en buurthuis waar ook een skatebaan is. Jongeren, kinderen, gehandicapten, ouderen, skaters en zelfs de mensen uit het asielzoekerscentrum komen er internetten.” De scepticus zou misschien zeggen dat gebruik maken van één ruimte nog geen ontmoeten is.

Toezicht en het leggen van contact

De RMO stelt dat een combinatie nodig is van formeel toezicht (agenten, jongerenwerkers) en informeel toezicht (bewoners, winkeliers) om jongeren in het gareel te houden. De beleidsmedewerkers zijn het daar in principe mee eens, al was het maar om het simpele feit dat de professionals nu eenmaal niet voortdurend aanwezig kunnen zijn. Daarom ook wijzen een aantal van hen erop dat jongeren niet naar de randen van de woonwijken moeten worden verdreven (in eigen keten), maar in de buurt moeten worden gehouden, omdat ze daarmee in het oog blijven. Echter, zo wordt vastgesteld, in de praktijk kijken bewoners en winkeliers liever de andere kant op en werkt het informele toezicht dus niet. Mogelijke redenen zijn angst, ongemak en onverschilligheid.

‘BEWONERS EN WINKELIERS KIJKEN IN DE PRAKTIJK LIEVER DE ANDERE KANT OP’

De RMO betoogt dat je je daar niet bij neer hoeft te leggen. Om barrières te slechten is contact nodig en als dat contact niet vanzelf komt, moet er een handje geholpen worden. De RMO lanceert het idee van gesprekstraining voor bewoners. Dit vinden de beleidsmedewerkers wat omslachtig. Diverse gemeenten zoeken hun eigen manier om de communicatie op gang te brengen. In Teylingen bijvoorbeeld is de gemeente in gesprek gegaan met bewoners en vanuit dat overleg zijn bewoners in gesprek gebracht met jongeren (zie kader: ‘In gesprek’). In Tytsjerksteradiel, Smallingerland en Sittard-Geleen speelde het welzijnswerk een bemiddelende rol. Zulke pogingen tot contact leggen zijn echter geen garantie voor succes. Van der Maden (Velsen) zegt uit ervaring te spreken als hij vaststelt dat niet gespreksvaardigheid het probleem is, maar het ontbreken van een gemeenschappelijke belevingswereld. En Daalhof (Vianen): “Als eenmaal is bepaald dat men niet met elkaar overweg kan, is het erg moeilijk dat beeld te doorbreken.”

In gesprek

Teylingen, een fusiegemeente van Voorhout, Warmond en Sassenheim, heeft in een van zijn dorpen veel overlast van jongeren. Hierover is door de gemeente een bijeenkomst georganiseerd met omwonenden, waarbij jongerenwerk, politie en gemeentebestuur aanwezig waren. De bewoners konden vertellen waar ze last van hadden. Astrid Fattor (beleidsmedewerker): “Hierbij kwam veel naar boven! De burgemeester en de wethouder hebben duidelijk gemaakt dat hangen in Teylingen mag, maar binnen de afspraken en de grenzen van de wet. De omwonenden voelden zich serieus genomen en waren meer dan bereid om met de jeugd te praten.”

Eenzelfde overleg is georganiseerd met de jeugd, waarbij duidelijk werd dat sommige jongeren zelf al afspraken hadden gemaakt met een ondernemer: hangen mag op zijn terrein, mits de rotzooi wordt opgeruimd en er geen vernielingen worden aangericht. Fattor: “Daarbij zijn zo’n dertig jongeren betrokken. Het gaat naar ieders tevredenheid, ook al merk je dat de jongeren zelf worstelen met excessen binnen de groep, waardoor het voor de rest verziekt wordt.”

Het overleg tussen de omwonenden en een (andere) groep jongeren vindt op korte termijn plaats. Fattor: “Ik verwacht dat door met elkaar kennis te maken en frustraties uit te spreken, het straks beter zal gaan. Onze ervaring is dat door een gesprek de lucht kan opklaren. Dit hoeft niet te betekenen dat het voortaan altijd goed zal gaan, maar men kent elkaar.”

Publieke ruimte van iedereen

De openbare ruimte is van iedereen, dus ook van jongeren – dit algemene uitgangspunt wordt door alle beleidsambtenaren onderschreven. Met de kanttekening dat het beter is om te spreken van: voor iedereen toegankelijk. De overheid ziet toe op het gebruik door regelgeving en handhaving.

Onvermijdelijk betekent dat ook keuzes maken, omdat groepen en belangen botsen. En dan gaat de praktijk afwijken van het principe, want de ene groep wordt belangrijker geacht dan de andere. Piet Daalhof (Vianen): “In de ruimtelijkeorderingsprocedures worden de wipkippen nog net gedoogd. Voorzieningen voor jongeren ouder dan vier jaar worden weggestopt aan de randen van de bebouwing. Weliswaar is dat ook publieke ruimte en die is van iedereen, maar dat wordt niet bedoeld, neem ik aan.” Wieny Toren (Tytsjerksteradiel): “Bestemmingsplannen moeten belangen integreren, ook die van jongeren, maar ik ken geen geslaagd praktijkgeval. Vaak wordt het aanwijzen van locaties voor speelterreinen en ontmoetingsplekken voor jongeren gezien als belemmerend voor de verkoop van bouwlocaties.”

Om hier tegenwicht aan te bieden stelt de RMO voor om jongeren explicieter te betrekken bij het inrichten. De beleidsmedewerkers zijn het hier mee eens (Denneman: “Belangrijk is dat iedereen zich thuis voelt; dat kan het beste als iedereen heeft meegesproken en meegedacht”), maar voegen eraan toe dat het lastig te realiseren is. Blom (Smallingerland): “Jongeren zijn vaak slecht georganiseerd en ze hebben meestal niet zo veel goede en concrete ideeën.” Roks: “De jongeren waarmee overleg is gevoerd, zijn na enkele jaren vervangen door een nieuwe generatie die er andere ideeën op na houdt en andere voorkeuren heeft, geen skate-baan meer wil bijvoorbeeld.” Daalhof wijst er op dat jongeren alleen zullen meepraten over inrichting als er een direct belang voor hen is, en dan nog: “Volwassenen hebben een veel langere adem dan jongeren.” Steba (Nieuwegein) formuleert haar aarzelingen positiever: “Belangrijk is dat de gemeente de inspraak zorgvuldig inricht: ze moet bewust veel ruimte maken voor de verbaal minder begaafden (onder anderen jongeren en lager opgeleiden). Ten tweede moeten ambtenaren geïnstrueerd worden in de wijze waarop ze de vaak grensoverschrijdende ideeën van jongeren kunnen vertalen naar uitvoerbare plannen.” In bijvoorbeeld Velsen is dit gelukt. Van der Maden: “Jongeren hebben actief meegedacht met het realiseren van speelplekken en een Cruiff Court. Mede door hun betrokkenheid zijn deze plannen gerealiseerd.” Maar dat gaat niet vanzelf: “Wel is het nodig om jongeren gedurende langere tijd te begeleiden bij het realiseren van hun initiatieven.”

Betrek omgeving bij opvoeding

De RMO meent dat de volwassenen in de omgeving van de jongeren zich meer zouden moeten bemoeien met de manier waarop jongeren hun tijd besteden. De leerkracht, de sporttrainer en de werkgever zouden wat verder mogen kijken dan hun eigen terrein, en wat meer belangstelling voor hun pupillen mogen hebben en ze corrigeren en steunen. Een meerderheid van de jeugdambtenaren omarmt de achterliggende goede bedoelingen – iedereen kan bijdragen aan de ontwikkeling van jongeren – maar vraagt zich tegelijk af of het niet te veel een ideaal is. Gaat de zorgplicht zo ver, kun je dit van hen verlangen, hebben zij er tijd voor?, zo klinken de twijfels. Jan Blom (Smallingerland) wijst op een omgekeerde beweging, namelijk dat de zorg de school in komt. Daarnaast zijn er voor de probleemgevallen al netwerkoverleggen.

Fundamenteel is de kanttekening van enkele beleidsambtenaren of de betrokken volwassenen altijd wel toegerust zijn voor zo'n bemoeiende rol. Verder dan normale belangstelling hoeft de aandacht daarom van hen niet te gaan. Paul van der Maden (Velsen): “Alleen in bepaalde gevallen lijkt het me goed dat de

werkgever weet wat er met een jongere na en voor zijn werktijd gebeurt.” Wieny Toren (Tytsjerksteradiel) trekt een duidelijke streep: Het is niet aan leerkrachten, trainers en werkgevers, maar aan de ouders om meer belangstelling te hebben voor wat hun kroost doet.”

Alle aarzeling gaat echter overboord als het gaat over de bemoeiende rol van de jongerenwerker. Van hem/haar wordt door de jeugdambtenaren veel verwacht en geëist. Van der Maden (Velsen): “Een jongerenwerker dient dicht bij zijn jongeren te staan en eigenlijk alles te weten over het wel en wee.” Steba (Nieuwegein): “Jongerenwerkers worden geacht een diepgaande relatie te hebben met hangjongeren. Hierbij hoort een goed zicht op het leven dat deze jongeren leiden.” Blom (Smallingerland): “Dit is in feite de basis van jeugd- en jongerenwerk.” Fattor (Teylingen): “Jongerenwerk heeft een duidelijke rol om de jeugd te stimuleren mee te doen in de maatschappij; dit wordt nu wellicht te weinig gedaan omdat het accent ligt bij de eigen activiteiten.” Deze hoge verwachtingen van en eisen aan de jongerenwerkers zijn misschien ook niet zo vreemd, aangezien de ambtenaren hier spreken als opdrachtgever.

Investeren

Jan Blom, beleidsmedewerker Smallingerland: “Plekken voor jongeren moeten niet aan ‘het voeteneind’ liggen van buurten, wijken of dorpen. Jongeren onttrekken zich graag aan sociale controle, maar onze ervaring hiermee is dat het juist op deze plekken misgaat. Daarom zijn we in Smallingerland (Drachten en omgeving) sterk gekant tegen keten en hokken, ook vanwege de verslavingsrisico’s hiervan. Ook zijn we na diverse proeven afgestapt van hanghokken. In plaats hiervan kiezen we voor bovenwijkse tienvoorzieningen, aantrekkelijke sport- en spelplekken die jongeren uitdagen om in beweging te komen. Vanuit deze ruimte kan contact met de groepen worden onderhouden. In aanvulling hierop hebben we een netwerkoverleg ‘Jongeren op Straat’ (JOS) van gemeente, politie, welzijn/jongerenwerk, stadswachten en de verslavingszorg. Hier worden maandelijks alle hanggroepen doorgenomen en wordt er afgestemd wat er speelt en wie daar wat aan doet. Zorg staat voorop, maar er worden ook afspraken gemaakt over handhaving als dat nodig is. Outreachend jongerenwerk is hierbij de ‘sterspeler’. Zij zijn alle avonden op pad met een bus als mobiele hangplek, bouwen een vertrouwensrelatie op en bemiddelen als er problemen zijn. Mede door deze JOS-aanpak is er zicht en grip op de groepen en is er de laatste jaren weinig overlast. Investeren in jeugd loont.”

Straf en belonen

De RMO en de beleidsambtenaren delen de opvatting dat bij misdragen straf gecombineerd moet worden met steun. Maar straf hoort er wel bij. Men deelt ook de worsteling over de vraag wat nu een goede straf is. Straf zou effect moeten hebben, liefst helend moeten zijn, of in ieder geval niet averechts werken. In de praktijk echter verhogen straffen soms de status van de delinquente jongeren, zegt de RMO en stelt daarom voor te zoeken naar straffen die het groepsproces doorbreken.

De beleidsmedewerkers erkennen het probleem – Roks (Sittard-Geleen): “De status van de dader moet het liefst grondig worden afgebroken”; Daalhof (Vianen): “Het is belangrijk om hiernaar te zoeken” – maar twijfelen over alternatieven. Fattor (Teylingen): “Ik stel vraagtekens bij de uitvoering.” Daalhof: “Gedacht wordt om straffen zichtbaar uit te voeren, zoals taakstraffen in de eigen woonomgeving. Andere jongeren zullen daardoor hoogstens gestimuleerd worden slimmer te zijn dan degene die gepakt en gestraft is.” Van der Maden (Velsen): “Ik ken geen straffen die een groepsproces doorbreken. Een groepsproces kan alleen worden doorbroken door de groep op een goed spoor te zetten.”

‘IK KEN GEEN STRAFFEN DIE EEN GROEPSPROCES DOORBREKEN’

Eenzelfde dilemma speelt bij het belonen van goed gedrag. Met de RMO vinden de beleidsambtenaren dit een mooi principe, maar ze zoeken naar passende vormgeving. Van der Maden: “Er bestaat nog geen stelsel dat past bij het principe van belonen.” Daalhof kent weinig geslaagde voorbeelden, wel mislukte. Een groep jongeren kreeg een bankje en prullenbak en zou bij goed gedrag een afdak krijgen. “De periode van een half jaar bleek te lang, de regen en wind sloegen de groep voor het einde van proeftijd uit elkaar.” In Tytsjerksteradiel hebben ze juist positieve ervaring met jongeren die na goed gedrag een bankje met afdakje kregen. Van der Maden waarschuwt voor het over de balk smijten van geld. “De container die een groep jongeren als beloning kreeg als eigen hangplek werd na een paar dagen in brand gestoken door een andere groep.”

Realisme en optimisme

Deze toertocht langs lastige kwesties laat zien dat de beleidsmedewerkers realistisch zijn over de uitvoerbaarheid van mooie principes. Het is duidelijk

dat zij de weerbarstige praktijk van dichtbij kennen. Ze wijzen op voetangels en klemmen, zoals belangenconflicten, cultuurbotsingen, onkunde, onwil, onmacht en politieke realiteiten. Realisme zorgt voor een scherpe blik waarmee valkuilen kunnen worden vermeden.

Maar te veel realisme is een valkuil op zich. Hierboven passeerden situaties de revue waarin beleidsmakers wijzen op obstakels; terwijl de ene beleidsmaker deze als onpasseerbaar bestempelt ('werkt niet', 'is een illusie', 'niet uitvoerbaar'), poogt de ander die obstakels te slechten, soms met succes, soms niet. De Nederlandse lokale praktijk kent een bonte verzameling van creatieve pogingen het onmogelijke mogelijk te maken. De RMO put in zijn advies uitvoerig uit deze bron.

Een valkuil is ook het vooraf te hoge eisen stellen ('iedereen moet meedoen'), want dan kan niets van start gaan. Een andere valkuil is hoge verwachtingen wekken, want daarmee is bijvoorbeeld falen ingebouwd. Als een plein door meerdere groepen gebruikt wordt, maar ieder in een eigen hoek, is dat plein als ontmoetingsplaats dan een mislukking?

Realisme en scepsis houden scherp, maar een gezonde dosis optimisme houdt de zaak in beweging. In het geval van een onoplosbaar, sociaal probleem – hangjongeren zullen er altijd zijn, grensoverschrijdend gedrag ook – is het soms moeilijk optimistisch te blijven. Als de publieke opinie het onmogelijke vraagt ('weg met jongeren'), is als tegenwicht enig 'onrealisme' af en toe wel gewenst.

2. PROFESSIONALS: PROBEER HET MAAR

De beleidsmedewerkers zitten dicht op de problemen, maar nog niet echt met de voeten in de modder. Zouden andere betrokkenen, met name de professionals 'in het veld', er heel anders over denken? Om dit te achterhalen organiseerde de RMO aanvullend twee internetzessies. Van twee gemeenten, de middelgrote stad Sittard-Geleen en de plattelandsgemeente Tytsjerksteradiel, werden diverse betrokkenen rond het jongerenbeleid uitgenodigd om aan een internetzessie deel te nemen. Deelnemers kwamen uit het jongerenwerk en ander welzijnswerk, van de politie/veiligheid, een woningbouwvereniging en de politiek (wethouder).

Deze veldwerkers uit Tytsjerksteradiel en Sittard-Geleen zijn vrijwel unaniem van mening dat (hang)jongeren ten onrechte als een probleemgroep benaderd worden. Een paar citaten: "Hangen is niet verkeerd, het is gewoon een bezigheid voor jongeren en meestal gaat het goed"; "Jongeren worden bij voorbaat al als bedreigend ervaren"; "Er wordt hoofdzakelijk negatief over jeugd gesproken".

Tot hun verdriet moeten deze praktijkmensen vaststellen dat veel burgers, bewoners en winkeliers niet met jongeren om kunnen gaan, en vice versa, waardoor een gewoon gesprek voeren, een gewone vraag stellen niet mogelijk is. Met als gevolg afstand, argwaan, en na incidenten vijandigheid. "Te vaak worden jongeren onheus benaderd door omwonenden", zegt Miranda Gezel van Woningbouwvereniging ZO Wonen uit Sittard-Geleen. Natuurlijk halen sommige jongeren rottigheid uit, dat moet aangepakt worden. Maar veel ellende kan voorkomen worden of in een vroeg stadium in de kiem worden gesmoord. Door de bewoners zelf. Voorwaarde daarvoor is contact, niet pas bij overlast, maar eerder. "Maak een praatje, stel een vraag, luister wat hen bezighoudt." "Wanneer buurtbewoners de jongeren leren kennen, zijn de jongeren ook minder bedreigend voor ze."

"De oplossing kan alleen gevonden worden als alle betrokken partijen met elkaar in gesprek gaan en blijven." Hier is geen opbouwwerker aan het woord, maar politiemans Frans Franssen uit Sittard-Geleen. Arie Poortinga, wijkagent in Tytsjerksteradiel is het met zijn collega eens: "Ook de omgeving heeft een verantwoordelijkheid om de wijk of straat leefbaar te houden. Men schuift de problemen vrijwel direct naar de politie. Meestal leert de ervaring dat als iemand uit de eigen omgeving de jeugd aanspreekt, er best geluisterd wordt door de jeugd. Maar het is wel de toon die de muziek maakt."

Nogmaals, de betrokken beweren niet dat er geen lastige jongeren zijn, maar willen wel van de daken schreeuwen dat de omgeving er wat aan kan doen en mee kan doen. Wethouder van Tytsjerksteradiel Doeke Fokkema, als politicus het gevoeligst voor de publieke opinie, trekt een duidelijke streep: “Als hangjongeren problemen veroorzaken, zijn zij daarop aan te spreken. Die fout kun je niet neerleggen bij de omgeving.” Maar hij voegt eraan toe: “Om problemen te voorkomen, is het noodzakelijk de omgeving erbij te betrekken. Ga het gesprek aan en kom – jeugd en omgeving – tot een gezamenlijke aanpak.”

‘JONGEREN ZIJN NET ZEEPJES, HOE MEER DRUK, HOE HARDER EN VERDER ZE WEG ZULLEN SCHIETEN’

De professionals in het veld scharen zich dus eensgezind (net als de beleidsmedewerkers in de eerste internet sessie) achter het RMO-pleidooi voor een minder negatieve benadering van jongeren. Instemming met de RMO en de beleidsmedewerkers is er ook over het aanpakken van jongeren op het moment dat ze dan toch problemen maken. Wanneer nodig moet je stevig corrigeren, aldus de professionals, maar wel met maatwerk, want alle groepen verschillen en elke hangjongere is een andere. Agent Frans Franssen (Sittard-Geleen): “Er zijn groepen die voldoende hebben aan een softe aanpak. Bij andere groepen werkt alleen een harde. Gevaar van de softe aanpak is dat men de politie niet (meer) serieus neemt. Bij de harde aanpak ontstaat vaak een machtsspel.”

Lisa Sloodgraaf, vrijwilligster bij een buurtcentrum in Tytsjerksteradiel, wil voorbij de discussie over hard of zacht. “De echte oplossing is jongeren te laten merken dat ze meetellen en dat er naar hen geluisterd wordt.” Wethouder Fokkema sluit zich hier bij aan: “Als er problemen zijn, moeten de veroorzakers op gepaste wijze daarop aangesproken worden, maar tegelijk in gesprek gaan over preventieve maatregelen.” Jongerenwerker Arne Mast (Tytsjerksteradiel) waarschuwt voor hoge verwachtingen van welke aanpak dan ook: “De jeugd zal altijd de opgelegde grenzen opzoeken. Het zijn net zeepjes, hoe meer druk, hoe harder en verder ze weg zullen schieten.”

De stelling van de RMO dat er plekken moeten zijn waar verschillende groepen elkaar ontmoeten, wordt omarmd. Want: ontmoeting is leren kennen, is meer begrip. In Tytsjerksteradiel hebben ze een buurtcentrum dat uiteenlopende groepen trekt, naast jongeren ook kinderen, ouderen, gehandicapten en

asielzoekers. Zo'n mix vraagt wel om begeleiding en toezicht, maar het werkt. Althans, tot op zekere hoogte, zegt jongerenwerker Kees Koudstaal (Tytsjerksteradiel): "Niet elke jongere of groep jongeren voelt zich aangesproken door zo'n plek en niet alle groepen verdragen elkaar. Eén plek is niet altijd de oplossing."

De professionals onderschrijven ook de noodzaak van gecombineerd formeel (politie, welzijnswerk) en informeel (bewoners, winkeliers) toezicht. "Iedereen heeft zijn eigen functie en taak", zegt politiemans Herman Bartelink (Sittard-Geleen). Idealiter is er geen toezicht nodig en corrigeren jongeren elkaar, zegt jongerenwerker Koudstaal en met hem wethouder Fokkema: "Maar dat werkt niet altijd en dan is een gezamenlijke aanpak nodig." Opvallend is dat geen van de professionals de beleidsambtenaren nazegt dat informeel toezicht niet zal lukken omdat bewoners de andere kant opkijken. 'Het moet, dus probeer het maar', dat lijkt de houding van deze veldwerkers.

De enige jongere die meedoet aan de internet sessie, Wytze Kinderman uit Tytsjerksteradiel, heeft echter een hard hoofd in het gecombineerde toezicht. "Jongeren zullen waarschijnlijk niet naar buurtbewoners luisteren, maar wel naar de politie." Maar ook het gezag van de politie is niet onvoorwaardelijk: "Dan moeten de agenten ook wel iets door de vingers zien en een goede band met de jongeren zoeken. Want anders wordt een agent niet serieus genomen of gehaat en krijgt een slechte reputatie (wat vaak nu zo is)."

EEN JONGERE: 'DAN MOETEN DE AGENTEN OOK WEL IETS DOOR DE VINGERS ZIEN ANDERS WORDEN ZE NIET SERIEUS GENOMEN OF GEHAAT'

De deelnemers zijn het met de RMO eens dat jongeren meer betrokken moeten worden bij de inrichting van hun buurt en wijk. Niet méér dan anderen, maar als bewoners worden betrokken bij hun buurt, dan hoort de jeugd daar ook bij. "Neem ze serieus", zegt Kees Koudstaal, jongerenwerker in Tytsjerksteradiel. Margriet Giesen (welzijnswerk, Sittard-Geleen): "Daarmee wordt de wijk meer van de jeugd, wordt het *hun* speel- en ontmoetingsplek en zullen ze die met meer respect behandelen en koesteren." Frans Franssen (politie, Sittard-Geleen):

“Vaak zie je dat overlast mede ontstaat door de ruimtelijke beperkingen. Er is te vaak geen ruimte voor de oudere jeugd.” Inspraak is echter wel lastig te organiseren, jongeren zijn snel jongeren af en hun wensen zijn veranderlijk. Ronald Holtewes (vrijwilliger, Tytsjerksteradiel) waarschuwt dat “jongeren niet altijd een realistisch beeld hebben” en dat het belangrijk is niet te hoge verwachtingen te scheppen. “Maak duidelijk dat het gaat om *meepraten*.”

De stelling dat de volwassenen in de omgeving van jongeren – leerkrachten, sporttrainers, werkgevers van bijbaantjes – meer interesse zouden moeten hebben in hun pupillen, wordt onderschreven door de professionals. Ze gebruiken woorden als ‘rolmodel’, ‘inleving’, ‘luisteren’, ‘vertrouwensband’, ‘invloed’. Jippe Helder (beheerder buurthuis, Tytsjerksteradiel): “Iedereen moet gewoon weer eens belangstelling hebben voor iedereen.” Francois Mostard (jongerenwerker, Sittard-Geleen): “Samen begeleiden we jongeren naar hun volwassenheid, ieder kan daar zijn steentje aan bijdragen.” Hier klinken niet de twijfels die door de beleidsmedewerkers worden geuit (‘ze hebben geen tijd’, ‘ze zijn niet gekwalificeerd’).

Over de manier van straffen bestaat verschil van mening. Het voorstel van de RMO om te zoeken naar straffen die de status van de dader verlagen (scooter afpakken, straat schoonmaken) omdat traditionele straffen juist het aanzien verhogen, krijgt slechts enkele voorstanders. Wim Stougie, pastor in Tytsjerksteradiel, betwijfelt “of mensen van vernedering beter worden”. En de agenten zijn het onderling eens: scooter afpakken werkt niet (‘gaan ze op die van hun vriendje’). De professionals pleiten ervoor om straffen van geval tot geval te bekijken. Belangrijk is dat de straf bewust maakt van wat is aangedaan, een relatie legt met de schade en inzicht geeft in het aangerichte leed. Bovenal moet de straf snel volgen op de overtreding.

‘GEEN GEWELD IS NORMAAL. DAT HOEFT NIET BELOOND TE WORDEN’

De enige echte voorstander van de statusverlagende straf is de jongere onder de deelnemers, Wytze Kinderman: “Het is een über idee om dat te doen. Laat de overtreder een dag lang putjesscheppen of politieauto’s wassen, dat verlaagt het aanzien wel.” Maar hij stelt wel een voorwaarde: straf niet heel snel. Zo’n straf moet een ultieme sanctie zijn.

Met de stelling dat goed gedrag beloond moet worden, is men het eens. Maar aan de vormgeving worden eisen gesteld. Het voorbeeld waar de RMO mee komt, het Venlose project 'Geld voor geen geweld meter' waarbij jongeren geld verdienen (van de gemeente) voor activiteiten als er minder vernield wordt in de wijk, wordt afgewezen. Miranda Gezel (woningbouwvereniging Sittard-Geleen): "Geen geweld is normaal. Dat hoeft niet beloond te worden." Frans Franssen (politie, Sittard-Geleen): "Waarom belonen als je dingen niet doet die je eigenlijk ook niet behoort te doen?" Wethouder Doeke Fokkema: "Goed gedrag hoeft niet gekocht te worden." Anne Braaksma (handhaver, Tytsjerksteradiel): "Een dikke pluim is prima, maar meer geld...?" Kees Koudstaal (jongerenwerker, Tytsjerksteradiel): "Dit riekt naar chantage." Het advies dat hier tussen de regels doorschemert, wordt door Jippe Helder (beheerder buurtcentrum, Tytsjerksteradiel) bondig verwoord: "Straffen en belonen ver uit elkaar houden." Het belonen van goed gedrag moet meer gezocht worden in ruimte geven, serieus nemen, betrekken bij plannen en in jongeren investeren.

3. SLOTBESCHOUWING: MAAK EENS EEN PRAATJE

De rode draad in de discussiebijdragen van de praktijkmensen uit Sittard-Geleen en Tytsjerksteradiel is duidelijk: jongeren horen er gewoon bij, behandel ze als zodanig en niet als outcasts; geef jongeren de ruimte en geef ze een rol; en straf bij overlast maar blijf in gesprek. Daarmee is er een grote overlap tussen de opvattingen van de professionals en die van de beleidsmedewerkers; beiden kunnen zich goed vinden in de analyse van de RMO. Het enige verschil is dat professionals iets minder voorbehoud lijken te maken bij de aanbevelingen van RMO dan de beleidsmedewerkers. De professionals zien wel obstakels, maar geen onneembare. Opmerkingen als ‘werkt niet’, ‘dat is een illusie’, ‘goed idee, maar niet uitvoerbaar’, komen wel van de beleidsmedewerkers, maar niet van de mensen uit het veld.

Deze constatering over een verschil in houding tussen professionals en beleidsmedewerkers kan overigens niet al te stellig zijn. De drie internetzessies leveren geen materiaal voor spijkerharde conclusies. Een verklaring voor het verschil is om dezelfde reden enigszins giswerk. Professionals zitten in de modder en kunnen niet anders dan optimistisch zijn; zoals hierboven geformuleerd: ‘Het moet, dus probeer het maar.’ Beleidsmakers zitten meer in een politieke werkelijkheid en zeggen: ‘Als het niet kan, dan moet het niet.’ De RMO zit met zijn advies dichterbij de professionals dan bij de beleidsmedewerkers.

De teneur van de RMO-analyse is: de problemen rond hangjongeren zijn complex, gelaagd, veelkleurig, meerdimensionaal. De oplossingen moeten dat dus ook zijn: het gaat niet alleen om jongeren, maar ook om hun omgeving; het gaat niet om softe of harde aanpak, maar om soft én hard; ruimte én grenzen; straffen én opvoeden, et cetera. De concrete aanbeveling is dan onvermijdelijk algemeen: de aanpak is altijd weer anders en hangt af van de (complexe) situatie; reageer niet op incidenten, denk altijd aan het geheel. Doe alles! De RMO stelt op pagina 49 van zijn advies dat tijdens zijn onderzoek “tallose initiatieven” naar voren kwamen die steeds aangrijpen op deelaspecten, en volgens de RMO is dat niet genoeg, want “de grootste meerwaarde ligt echter in een slimme combinatie van interventies”.

De RMO heeft ongetwijfeld gelijk, de hangjongerenproblematiek is een ingewikkeld sociaal probleem en moet dus op vele manieren, van alle kanten en steeds weer anders aangepakt worden. Maar dit is het gelijk van de ideale situatie. In de niet zo ideale werkelijkheid moeten beleidsmakers keuzes maken. Ze hebben te maken met meningsverschillen, belangentegenstellingen en (budgettaire) beperkingen. In dit politieke mijnenveld moeten ze kiezen voor maatregelen waarmee ze (snel) resultaten kunnen melden. Dan is 'probeer het maar' niet per se het beste uitgangspunt. En dan is een advies met een pleidooi voor nuance en gecombineerde strategie mooi, maar eerder als inspiratiebron dan als gereedschapskist. Dit ligt anders voor de praktijkmensen, van politie tot jongerenwerkers. Hun werk is elke dag weer complex, gelaagd en veelkleurig; in iedere situatie maken ze andere keuzes voor (hopelijk) 'slimme' interventies. Een pleidooi voor nuance en individueel maatwerk past bij hun praktijk. Zij worden gesteund om hun eigen weg te gaan.

VOLWASSENEN KUNNEN SLECHT OMGAAN MET JONGEREN. DAT IS EEN OPMERKELIJKE EN VERONTRUSTENDE CONSTATERING.

Dit stuk eindigt echter niet met verschil, maar met overeenkomst. De deelnemers stellen vanuit hun uiteenlopende (praktijk)ervaring bijna eensgezind vast – precies zoals de RMO in zijn advies ook al doet – dat volwassenen slecht om kunnen gaan met jongeren. Dit is een opmerkelijke en verontrustende constatering. Het gaat hier over de 'normale' ontmoeting in de openbare ruimte: die tussen buurtbewoner en buurtjongere op straat. Er is geen contact, uit angst, ongemak, vooringenomenheid, onkunde. Met als gevolg non- en miscommunicatie, vermijding, botsing en escalatie. Overigens geldt ook het omgekeerde, dat jongeren niet met volwassenen kunnen omgaan, alleen is dat een open deur. Het is bijna de definitie van 'de jongere'.

Dit publieke ongemak tussen jeugd en volwassenen is een treurige vaststelling. Daar is geen maatregel op te nemen. 'Ga in gesprek', bevelen de deelnemers hierboven aan. Dat moeten we allemaal maar ter harte nemen. Elke week minstens één keer praten met een jongere, op straat, op het plein, in de bus, in de rij, in het café. Niet pas bij overlast, maar gewoon uit interesse.

BIJLAGE

Deelnemers sessie 1

Beleidsmedewerkers

Gemeente Boxtel	Marianne Willems
Gemeente Heerlen	Dhr. L. Peters
Gemeente Heerenveen	Rutger Kuipers
Gemeente Sittard-Geleen	Mariëlle Roks
Gemeente Castricum	p/a M. Teunissen
Gemeente Tytsjerksteradiel	Wieny Toren
Gemeente Nieuwegein	Daisy Steba
Gemeente Vianen	Piet Daalhof
Gemeente Wieringermeer	Aad Denneman
Gemeente Weststellingwerf	Henk Bergsma
Gemeente Nunspeet	Petra Laman
Gemeente Teylingen	Astrid Fattor
Gemeente Velsen	Paul van der Maden
Gemeente Smallerland	Jan Blom

Deelnemers sessies 2 en 3

Gemeente Tytsjerksteradiel

1. Wieny Toren	Beleidsmedewerkster jeugdbeleid (gemeente)
2. Kees Koudstaal	Jeugd- en jongerenwerker
3. Arne Mast	Ambulant jongerenwerker
4. Anne Braaksma	Handhaver (gemeente)
5. Hendrik Snip	Veiligheidscoördinator (gemeente)
6. Wim Stougie	Pastor
7. Arie Poortinga	Wijkagent
8. Jippe Helder	Beheerder club- en buurthuis Kiehoorl
9. Lisa Slootgraaf	Vrijwilligster Kiehoorl
10. Ronald Holtewes	Vrijwilliger bij concerten etc.
11. Doeke Fokkema	Wethouder jeugd
12. Wytze Kinderman	Jongere

Gemeente Sittard-Geleen

1. Mariëlle Roks	Beleidsmedewerker Jeugd
2. Francois Mostard	Jongerenwerker PIW* en wijkcoördinator
3. Miranda Gezel	Woningbouwvereniging ZO Wonen
(stadsdeel S-G)
4. Frans Franssen	Politie
5. Herman Bartelink	Politie
6. Hans Zeegers	Opbouwwerk PIW
7. Margriet Giesen	Beleidsmedewerker PIW

*PIW: Stichting Partners in Welzijn

OVERZICHT VAN UITGEBRACHTE PUBLICATIES

ADVIEZEN

Derde raadsperiode 2005-2008

- 44 De ontkooking voorbij. Slim organiseren voor meer regelruimte. (2008)
- 43 Tussen flaneren en schofferen. Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren. (2008)
- 42 Vormen van democratie. Een advies over democratische gezindheid. (2007)
- 41 Straf en zorg: een paar apart. Passende interventies bij delictplegers met psychische en psychiatrische problemen. (2007)
- 40 Inhoud stuurt de beweging. Drie scenario's voor het lokale debat over de WMO. (2006)
- 39 Ontsnappen aan medialogica. Tbs in de maatschappelijke beeldvorming. (2006)
- 38 Verschil maken. Eigen verantwoordelijkheid na de verzorgingsstaat. (2005)
- 37 Niet langer met de ruggen naar elkaar. Een advies over verbinden. (2005)
- 36 Lokalisering van maatschappelijke ondersteuning. Voorwaarden van maatschappelijke ondersteuning. (2005)

Tweede Raadsperiode 2001-2004

- 35 Eenheid, verscheidenheid en binding. Over concentratie en integratie van minderheden in Nederland. (2005)
- 34 Ouderen tellen mee. Advies aan de Themacommissie Ouderenbeleid van de Tweede Kamer. (2004)
- 33 Mogen ouderen ook meedoen. (2004)
- 32 Toegang tot recht. (2004)
- 31 Sociale veiligheid organiseren. Naar herkenbaarheid in de publieke ruimte. (2004)
- 30 Verschil in de verzorgingsstaat. Over schaarste in de publieke sector. (2004)
- 29 Humane genetica en samenleving. Bouwstenen voor een ander debat. (2004)
- 28 Europa als sociale ruimte. Open coördinatie van sociaal beleid in de Europese Unie. (2004)
- 27 Hart voor Europa. De rol van de Nederlandse overheid. (2003)
- 26 Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek. (2003)
- 25 De handicap van de samenleving. Over mogelijkheden en beperkingen van community care. (2002)
- 24 Bevrijdende kaders. Sturen op verantwoordelijkheid. (2002)

-
- 23 Geen woorden maar daden. Bijdrage aan het normen- en waardendebat. (2002)
 - 22 Werken aan balans. Een remedie tegen burn-out. (2002)
 - 21 Educatief centrum voor ouder en kind. Advies over voor- en vroegschoolse opvang. (2002)
 - 20 Levensloop als perspectief. Kanttekeningen bij de Verkenning Levensloop. Beleidsopties voor leren, werken, zorgen en wonen. (2002)
 - 19 Van uitzondering naar regel. Maatwerk in het grotestedenbeleid. (2001)
 - 18 Aansprekend opvoeden. Balanceren tussen steun en toezicht. (2001)
 - 17 Instituties in lijn met het moderne individu. De Sociale Agenda 2002-2006. (2001)
 - 16 Kwetsbaar in kwadraat. Krachtige steun aan kwetsbare mensen. (2001)

Eerste raadsperiode 1997-2000

- 15 Ver weg en dichtbij. Over hoe ICT de samenleving kan verbeteren. (2000)
- 14 Van discriminatie naar diversiteit. Kanttekeningen bij de Meerjarennota Emancipatiebeleid 'Van vrouwenstrijd naar vanzelfsprekendheid'. (2000)
- 13 Wonen in de 21e eeuw. (2000)
- 12 Alert op vrijwilligers. (2000)
- 11 Ongekende aanknopingspunten. Strategieën voor de aanpassing van de sociale infrastructuur. (2000)
- 10 Aansprekend burgerschap. De relatie tussen organisatie van het publieke domein en de verantwoordelijkheid van burgers. (2000)
- 9 Nationale identiteit in Nederland. (1999)
- 8 Arbeid en zorg. Reactie op de kabinetsnota 'Op weg naar een nieuw evenwicht tussen arbeid en zorg'. (1999)
- 7 Integratie in perspectief. Advies over integratie van bijzondere groepen en van personen uit etnische groeperingen in het bijzonder. (1998)
- 6 Verantwoordelijkheid en perspectief. Geweld in relatie tot waarden en normen. (1998)
- 5 Uitsluitend vrijwillig!?! Maatschappelijk actief in het vrijwilligerswerk. (1997)
- 4 Kwaliteit in de buurt. (1997)
- 3 Werkloos toezien. Activering van langdurig werklozen. (1997)
- 2 Stedelijke vernieuwing. (1997)
- 1 Vereenzaming in de samenleving. (1997)

WERKDOCUMENTEN

- 16 Verkenning participatie: Arbeid, vrijwillige inzet en mantelzorg in perspectief. (2009)
- 15 Levensvraagstukken: de sociale context van ongewenste zwangerschappen en van ondraaglijk en uitzichtloos lijden. (2008)
- 14 Opbrengsten van sociale investeringen. I. Doorten en R. Rouw (red.). (2006)
- 13 Eigen verantwoordelijkheid: bevrijding of beheersing? R. Ossewaarde. (2006)
- 12 Democratie voorbij de instituties. Vooronderzoek van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. (2006)
- 11 Horizontale verantwoording bij ZBO's en agentschappen. T. Schillemans. (2005)
- 10 Tussen zorgen en begrenzen. Over de aanpak van delictplegers met psychi(atri)sche problemen. D. Graas en R. Janssens. (2005)
- 9 Gezin anno nu. M. Distelbrink, N. Lucassen en E. Hooghiemstra. (2005)
- 8 Tussen vangnet en trampoline. Over de inzet van publieke middelen voor participatie en zekerheid. H. Adriaansens, K. van Beek en R. Janssens. (2005)
- 7 Preventiebeleid. Een verkennende achtergrondstudie. R. Torenvlied en A. Akkerman. (2005)
- 6 Over insluiting en vermijding. Twee essays over segregatie en integratie. J. Uitermark en J.W. Duyvendak; P. Scheffer. (2004)
- 5 "Nee, ik voel me nooit onveilig". Determinanten van sociale veiligheidsgevoelens. H. Elffers en W. de Jong. (2004)
- 4 Ouderen en maatschappelijke inzet. K. Breedveld, M. de Klerk en J. de Hart. (2004)
- 3 Financiële prikkels voor werknemers bij uittreding. I. Groot en A. Heyma. (2004)
- 2 Sociale veiligheid vergroten door gelegenheidsbeperking: wat werkt en wat niet? K. Wittebrood en M. van Beem. (2004)
- 1 Inburgering. Educatieve opdracht voor nieuwkomer, overheid en samenleving. (2003)

Bijzondere publicaties

- Versterking voor gezinnen. Versterken van de village; preadvies over gezinnen en hun sociale omgeving, RMO.
Zorg in familieverband; preadvies over zorgrelaties tussen generaties, RVZ. (2008)
- Bericht van de werkvloer. J.van der Meer.(2009) Reflecties naar aanleiding van het advies Tussen flaneren en schofferen; een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren.
- Polarisatie. Bedreigend en verrijkend.(2009)

Publicaties van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling zijn te downloaden via www.adviesorgaan-rmo.nl